

Milan Pahor je na koncu dodal tudi nekaj aktualnih tem, predvsem pa razmišljanj ob paralelizmu, ki se je zgodil skoraj 70 let kasneje, ko je, tudi zaradi spremenjenih političnih okoliščin, propadla Tržaška kreditna banka. Nekatere zakonitosti so namreč večne in dejstvo, da večja masa privlači manjšo, še vedno drži. Najbolj primitivno osvajanje teritorija in genocidno obnašanje sosednje kraljevine v medvojnem času je pred iztekom tisočletja zamenjala bolj prefinjena oblika prevzema.

Ob Pahorjevem delu, ki nam je spet priklicalo v spomin izredne možnosti Slovencev pred prvo svetovno vojno in zapravljeno priložnost, za katero ne moremo kriviti le drugih, lahko poudarimo predvsem to, da ostaja tržaško slovensko zgodovinopisje izredno vitalno in pripravljeno na nove izzive. Pričakovanja po novih spoznanjih so upravičena in v interesu vseh je, da bodo na naše mize in na mize naših sosedov te analize prišle čim prej, oziroma vsaj do takrat, ko bo to lahko še imelo nek smisel.

Boris M. Gombač

Zvonka Zupanič Slavec, Franc Štolfa, **Dr. Ivan Oražen (1869–1921) : dobrotnik Medicinske fakultete in slovenskega naroda.** Ljubljana : Medicinska fakulteta, 1998. 145 strani.

»Vse svoje premično in nepremično premoženje zapuščam Medicinski fakulteti, katera naj uporabi to premoženje za ustanovitev in vzdrževanje zavoda... Brezplačno stanovanje v Oražnovem domu in v njegovih naselbinah pristoji ubožnim slušateljem medicincem ljubljanskega vseučilišča, ki so slovenske narodnosti... Prednost gre nezakonsko rojenim... Ako bi prestala medicinska fakulteta v Ljubljani, potem je podeliti mesta ubožnim slušateljem pravnikom, filozofom in tehnikom... Ako bi prestalo vseučilišče v Ljubljani, je podeliti mesta ubožnim srednješolcem vseh srednjih šol (gimnazij in realk) v Ljubljani, ki so slovenske narodnosti... Ako bi vse srednje šole v Ljubljani prestale, je podeliti mesta ubožnim šolarjem ljudskih šol...«

Tako se glasi kratek povzetek iz zadnjega poglavja knjige *Dr. Ivan Oražen (1869–1921)*, ki sta jo ob 130-letnici njegovega rojstva in ob 80-letnici Medicinske fakultete napisala Zvonka Zupanič Slavec in Franc Štolfa. Knjigo s 145 stranmi teksta in fotografij je v oktobru 1998 izdala Medicinska fakulteta v Ljubljani.

Naj takoj v uvodu povem, da je *Dr. Ivan Oražen* potrebna, dobro napisana, lahko berljiva in zelo zanimiva knjiga. V petih poglavjih je pregledno in zanimivo popisana Oražnova življenska in delovna pot: od mladosti do življenjske zrelosti, politično delo pred in po 1. svetovni vojni, strokovno in domoljubno zadržanje v vojnih vihrh, delo za slovensko sokolstvo, njegova prezgodnja in samovoljna smrt, pogreb in pravni akt, po katerem je Oražen prišel v slovensko zdravstveno in narodno zgodovino, t.j. premišljena in preudarna nevsakdanja humanitarna oporoka.

Razloge za Oražnovo značilno razdajanje moramo iskati v njegovi naravi in rani mladosti, polni siromaštva in različnih krivic, ki jih je doživljal kot nezakonski otrok. Bil je zaznamovan, sirota brez očeta. V otroških in mladostnih letih je bil deležen prezira pa tudi pomanjkanja in odrekanja. Z gladežem se je prebil do poklica zdravnika. Avtorja nazorno opisujeta Oražnovo otroštvo, šolanje v Kostanjevici ter dijaška leta v Ljubljani in Novem mestu. Po maturi ga je mati nagovarjala k študiju bogoslovja, toda Oražen se je, ne po naključju, odločil za študij medicine. Po težkem in dolgem študiju na Dunaju in v Gradcu je promoviral 5. februarja 1900 in se vrnil v Ljubljano, kjer je opravil dvoletni sekundariat v ljubljanski Deželni bolnici.

V knjigi je kratko, toda nazorno opisano obdobje okrog leta 1900, v katerem je Oražen opravljal sekundariat ter zdravstvene razmere v Ljubljani tega časa. Ljubljana je imela novo, po potresu (1895) zgrajeno bolnišnico s petnajst paviljoni, opremljenimi z elektriko in centralnim ogrevanjem. To je bil čas, ko sta znanost in tehnika prinesla izreden napredek v medicino. V operacijske sobe se je vselila čistoča in vonj po razkužilih, antisepsa in asepsa ter sterilizacija in anestezija. V uporabi je že bil tlakomer in kmalu za tem EKG. Tudi nova mikrobiološka spoznanja so sovpadala s časom Oražnovega dela v ljubljanski bolnišnici.

Obsežno poglavje v knjigi je opis odnosov Ivana Oražna z družino Auer. Utemeljeno, kajti Oražen je bil povezan s to družino že od enajstega leta dalje, ko je kot dijak dobival kosilo v bogati hiši teh ljubljanskih pivovarjev. Kot mlad zdravnik je v tej hiši ponovno srečal 25-letno Evgenijo Auer, hčerko pokojnega pivovarja in zemljiškega posestnika Georga Auerja. V dijaških letih jo je kot sedem let mlajšo deklico vsak dan videval, sedaj pa sta se zbližala za vselej. Oba sta že prestala hude življenjske preizkušnje; Ivan s svojim bojem za preživetje in poklic, Evgenija pa kot mlada častniška vdova brez otrok. Poročila sta se in Oražen se je preselil na Wolfovo 12, končal sekundarij in odprl privatno prakso na domu. S poroko se je Oražnovo gmotno stanje zelo spremenilo, toda kot bogatega in srečno poročenega človeka ga ni spremljala sreča. Pri Auerjevih se je Ivan srečal z zelo nenaklonjenima svakoma, nesoglasja so se kopičila, gospodarjenje v pivovarni je bilo vse slabše, dolgovi so rasli, pričela so se tožarjenja, svak Jurij je pisal proti Ivanu ovadbe, zadeve so se preselile na sodišče, uredile so se šele s smrtjo obeh svakov.

Zakon med Ivanom in Evgenijo je bil srečen, čeprav je Ženi, tako so vsi doma klicali Evgenijo, bila hudo bolna žena, ki se je zdravila za tuberkulozo in neplodnostjo. Bila je tiha in skromna ter velika ljubiteljica živali. Svojo bolezen je prenašala dokaj hlabro. Oražen je s poroko obogatel, lahko bi spremenil svoj življenjski slog, ostal pa je skromen, preprost in trd do sebe. Zaradi strokovnih in družbenih obveznosti je imel stalno manj časa.

Da bi bralec bolj razumel dr. Oražna kot politika in njegovo južnoslovansko ter protinemsško življenjsko opredelitev, sta avtorja v knjigi dala kratek prikaz političnih in kulturnih razmer v drugi polovici 19. stoletja pri nas. Po vrsti so omenjeni tabori, volitve slovenskih poslancev, program Zedinjene Slovenije, prodiranje slovenščine v urade, šole in bogoslužje, ustanavljanje strank in tiskanje slovenskih časnikov.

Med leti 1906 in 1910 je bil Oražen občinski svetnik. Bralec bi pričakoval, da se je kot zdravnik posvečal predvsem zdravstvenim in socialnim problemom, pa ni bilo tako. Njegova poročanja so bila iz širokega spektra – od preprodajanja živil na ljubljanski tržnici do novega občinskega volilnega reda. – Leta 1908 je bil Oražen izvoljen za poslanca v deželnem zboru kot zastopnik mesta Ljubljane in Narodne napredne stranke. V zboru je delil klopi z Ivanom Tavčarjem, Janezom Ev. Krekom, Karlom Trillerjem in Engelbertom Ganglom.

V knjigi je Oražen opisan kot pošten politik, pokončen in nepodkupljiv. Iz njega je vela visoka nacionalna zavest, želja, da bi Slovenci odločali o političnem življenju doma. Slovel je kot dober govornik, stvarjem je znal priti do dna in razorožiti z dejstvi. Tak si je hitro nakopal vrsto nasprotnikov, Slovenci so ga imeli radi, tujci so se ga bali in se ga poskušali znebiti. V obravnavah deželnega zbora kranjskega so posebno zanimivi njegovi govori o narodnogospodarskem in narodnopolitičnem stanju v deželi, o slovenskem vseučilišču, o učiteljstvu in uporabi slovenskega jezika v mestnem svetu, o ljubljanski bolnišnici, o Deželni prisilni delavnici, o pokojninah zdravnikov in njihovih družin, o pomožnih živinozdravnikih itd.

Ko je poslanec Evgen Jarc protestiral v deželnem zboru, ker so na Dunaju (1909) slovenskemu dijaštvu zaprli akademsko menzo, ga je Oražen dopolnil: »Le, če bomo dobili slovensko univerzo v Ljubljani..., bo konec onega neznosnega krutega brezpravja, kakršno se kaže v nemških vseučiliščih.« Posebej je znana Oražnova polemična razprava 15. januarja 1909. Več strani dolg nagovor je poln kritike zoper nemško nadvlado in izkoriščanje Slovencev. Oražen zaključuje: »Visoka zbornica! Upam, da sem dokazal in Vas prepričal, da je koruptni in ponemčevalni sistem, pod katerim ječimo Slovenci, kriv, da ne moremo niti na gospodarskem niti na kulturnem polju napredovati tako, kakor bi si želeli. Moj govor pa izzveni z apelom na Vas, gospod predsednik, gospod baron Schwarz [predsednik deželne vlade], ako imate še količkaj močatosti v sebi, potem odstopite sami od svojega mesta in zapustite našo deželo!« Ta govor je bil skoraj brez primere v monarhiji in je zanj Oražen bil deležen odobravanja, ploskanja in čestitk. V razpravah o učiteljstvu in uporabi slovenskega jezika, se je Oražen dosledno izrekal za prvenstvo slovenskega jezika pred nemškim v šolah in uradih.

Dr. Oražnu je v razpravah koristilo strokovno znanje in je zato suvereno nastopal v akcijah za izgradnjo prosekture, za izboljšanje razmer v Deželni blaznici Studenec in Deželni prisilni delavnici, kakor tudi pri pogajanjih o pokojninah zdravnikov in njihovih družin ter pri reševanju statusa primarijev in ordinarijev deželne bolnice, ki so bili razvrščeni v nižje plačilne razrede kot deželni uradniki s krajšo izobrazbo. V razpravi o delu pomožnih živinozdravnikov je Oražen nastopil zelo energično. Bil je namreč proti temu, da se v slovensko govorečih avstrijskih deželah, kjer je kronično primanjkovalo živinozdravnikov, ta problem reši s kratkim usposabljanjem pomožnih

živinozdravnikov (t.i. »Kurschmiede«). To je utemeljil strokovno in ekonomsko, saj je kapital, ki ga ima ljudstvo v živini zares velik. Po štetju leta 1900 je bilo namreč v deželi Kranjski 1,766.000 glav kopitarjev, 9.570.000 glav goveda itd. Zato je Oražen svetoval, naj se s štipendijami poskrbi za podmladek med veterinarji, da bo vsak sodni okraj dobil svojega živinozdravnika.

Zaradi pomanjkanja podpore in razumevanja je Oražen postajal vse bolj nezadovoljen. Zelo ga je motila nemška prevlada v deželnem zboru, dodatne težave mu je povzročalo pomanjkanje slovenske strankarske sloge. Zato je prostovoljno odložil svojo poslansko funkcijo in se vrnil v svojo ordinacijo, politično poslanstvo pa je nadaljeval v Narodni napredni stranki in predvsem v Slovenski sokolski zvezi.

Preporodovci, kot mlada revolucionarna struja s protiavtstrijskimi stališči, so bili osnovani 1912. leta kot tajna organizacija ljubljanskih srednješolcev. Ime so si naredili po mesečniku *Preporod*, ki je izhajal dve leti, vendar je bil zaradi jugoslovanskih stališč strogo cenzuriran in večkrat zaplenjen. Oražen se je preporodovskemu gibanju pridružil in postal njegov zaupnik. Opis preporodovskega gibanja, balkanskih vojn in prve svetovne vojne je v knjigi opravljen skozi zorni kot tedanjega časa.

V prvi balkanski vojni (1912) je srbski Rdeči križ zaprosil slovenske zdravnike, naj priskočijo na pomoč. Oražen se je priglasil prvi. V knjigi je opisana Oražnova pot v Niš in delovanje v niški bolnišnici. To je bilo srečanje z vojno patologijo in s težkimi usodami srbskih vojakov ter turških ujetnikov. Oražen je svoja doživetja zapisal v knjigi *Med ranjenimi srbskimi brati*, ki jo je leta 1913 natisnila Sokolska matica iz Ljubljane. Še isto leto je izšel srbski prevod. Nekaj odlomkov je bilo objavljeno v *Slovenskem narodu* in srbskem *Trgovinskem glasniku*. V knjigi so naštetih naslovi vseh črtic iz knjižice *Med ranjenimi srbskimi brati*, kakor tudi povzetki najbolj karakterističnih črtic. To bralcu knjige približa vsebino in vzbudi interes za prebiranje tega edinega Oražnovega tiskanega dela. Knjigo in odmeve sta avtorja tudi napisala skozi prizmo tedanjega časa.

Med veliko vojno viхро 1914–1918 je bilo mobilizirano vse zdravništvo in je iz civilnih bolnišnic nastal cel kup vojaških, predvsem pa blizu bojnih črt, tudi v Ljubljani. Kot se je leta 1912 Oražen odpravil v niško bolnišnico pomagat ranjencem iz balkanske vojne, tako je dve leti za tem postal prostovoljni civilni zdravnik v cesarsko kraljevi Rezervni bolnici št. 2 v Ljubljani. Za to delo je bil ob odhodu decembra 1916 posebej pohvaljen. Nato je bil premeščen v Gradec. Premestitev je bila zanj zelo velika obremenitev, ker je bilo novo delovno mesto zelo zahtevno, ženina bolezen je bila stalno slabša, dodatne nadloge je imel zaradi tožbe s svakom in ovadbe, ki jo je pisateljica Kamilla Theimer poslala vojaškemu ministrstvu zaradi »veleizdajec«.

Da ni bil brez razloga premeščen, dokazuje dopis, ki je Oražna spremljal ob vrnitvi v ljubljansko bolnišnico. Dopis, ki je bil uradna skrivnost, je poslala poročevalska služba bojnega poveljstva v Gradcu garnizijski bolnišnici št. 8 v Ljubljani. V dopisu brez ovinkarjenja piše, da vojni obveznik, civilni zdravnik dr. Ivan Oražen šteje med najnevarnejše srbofile ... in da to sporočajo zaradi tajnega opazovanja imenovanega. Iz Oražnovega graškega obdobja sta avtorja v knjigo uvrstila nekaj Oražnovih pism Božidarju Vodušku, iz katerih vejejo vsi problemi in stiske, ki jih je Oražen doživljal v tem času v Gradcu. K tem nevšečnostim se je pridružila nova, v obliki povelja za premestitev v neko bolnišnico v Sarajevo. Oražen piše Vodušku, da ga ta »premistitev ne bi posebno iztirila, če ne bi imel žene tako bolne in ne bi bila nevarnost kake katastrofe tako urgentna«.

Vojne vihre so se za Oražna relativno srečno končale. Avstrija je vojno izgubila, monarhija je razpadla, južnoslovanski narodi so se osvobodili, rešen je bil pregnanstva v Gradcu, žena je vojno preživela, tožbe na Dunaju so se zanj ugodno razpletle, sokolstvo je spet razprlo svoja krila, Oražnova življenje je dobilo nov polet.

Ivan Oražen in sokolstvo je posebno, obširno in zanimivo poglavje knjige. Sokolstvo je spremljano od ustanovitve Gimnastičnega društva Južni sokol (1863) oz. njegovega naslednika Ljubljanskega sokola preko spodbud za nastanek prvega sokolskega društva v Zagrebu (1874) in srbskih sokolskih društev v zadnjih letih pred vojno. Sokolstvo že od vsega začetka ni bilo le društvo za vzgojo telesa in duha, temveč je imelo poseben pomen kot gibalno za narode, ki so živeli pod hegemonijo avstrijske oz. ruske države. Sokoli so bili blizu miselnosti Narodne napredne stranke, niso smeli biti člani Slovenske ljudske stranke, ki je imela pod okriljem telovadno društvo Oreč. Sokolski zleti so bili tudi najbolj množični shodi slovenskega ljudstva po tabornih v drugi polovici 19. stoletja. Ob prelomu stoletja je bil predsednik Ljubljanskega sokola voditelj Narodne napredne stranke dr. Ivan Tavčar, telovadni program je vodil ljubljanski pravnik dr. Vladimir Murnik. Dijakom je oblast prepovedala vključevanje v sokolska društva. Leta 1903 so si sokoli izbrali enotna oblačila,

leto za tem so pričeli izdajati glasilo *Slovenski sokol*, leta 1905 je oblast dovolila društvom združitve v Slovensko sokolsko zvezo. 1908 leta je bil za starosto izvoljen zdravnik in takratni občinski svetnik dr. Ivan Oražen.

Pod Oražnovim vodstvom so se uredila številna društvena nesoglasja, sokolstvo se je krepilo, ustanovljene so bile župe, poglobilo se je sodelovanje s češkimi in drugimi slovanskimi sokoli. Slovenski sokoli so se udeležili evropskih tekmovanj v Pragi 1907, Torinu 1911 in v Parizu 1913. Ljubljana je organizirala dva vsesokolska zleta leta 1888 in 1904. Tretji je bil napovedan za leto 1914, toda oblast ga je zaradi predvojnih napetosti prepovedala. V času prve svetovne vojne je bilo sokolsko gibanje prepovedano v vsej monarhiji.

Po vojni se je Slovenska sokolska zveza trudila obnoviti svoje delovanje. Članstvo je vzpodbudno naraščalo. Velike težave so se pojavile v društvih pod Italijo in kasneje tudi Avstrijo, kjer je izid plebiscita onemogočil nadaljnje delo. Oražen je imel zelo jasne vizije za povojno združitve jugoslovanskega sokolstva. Predlagal je federativni način združevanja, kjer bi hrvaško, slovensko in srbsko sokolstvo ohranilo svojo narodno avtonomnost in lokalni način organiziranja. Predlagana je bila ustanovitev jugoslovanske sokolske zveze, vendar naj bi ustanove v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu ohranile samostojna tajništva in tehnične odbore. Skupna zveza bi zastopala jugoslovansko sokolstvo v Slovanski sokolski zvezi.

Popolnoma drugačno organizacijsko shemo za novo jugoslovansko zvezo pa si je zamislil predstavnik srbskega sokolstva dr. Laza Popović. Oražnovemu federativnemu načelu je zoperstavil načelo absolutne integracije z razpustitvijo vseh nacionalnih zvez. Predlagal je tudi enotno sokolsko terminologijo, seveda srbsko. Predvideno je bilo skupno glasilo *Sokolski glasnik*, ki bi izhajal v Zagrebu, članke bi objavljali v vseh treh jezikih, srbske bi tiskali v cirilici. Hrvatom se marsikatera Popovičeva pobuda ni zdela primerna, vendar se niso znali dovolj odločno upreti. Na glasovanju je bila dana prednost srbskemu predlogu, s čimer se slovenska delegacija ni strinjala, zato je sejo demonstrativno zapustila.

Na srečo sklepi, sprejeti na zagrebškem sestanku, kasneje niso obveljali, čas je pokazal, da se je slovenskemu sokolstvu obetal ponoven boj, tokrat ne z Avstrijci, ampak s Srbi. V tem času je Oražen deloval vzpodbudno in pomirjevalno, ponovno so ga potrdili za predsednika še obstoječe Slovenske sokolske zveze. Kmalu se je izkazalo, da Srbi še niso bili sposobni za vodenje nove zveze in niso mogli ponuditi vodstva in sedeža v Beogradu. Zagreb tudi ni ustrezal, tako so določili, da bo sedež nadaljnjih pet let v Ljubljani, vodilni pa bo dr. Ivan Oražen kot prvi starosta Zveze sokolov Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki so jo naslednjega leta preimenovali v Jugoslovansko sokolsko zvezo.

Slovenski sokoli so pokazali veliko prizadetost, ko so Slovenci izgubili Trst in Primorsko, trdo so poskušali preprečiti vsaj izgubo Koroške, a ko je do tega prišlo, sta organizacija in Oražen doživela hudo razočaranje.

Oražnovo zdravstveno poslanstvo po prvi svetovni vojni je popisano v knjigi kratko, kot je bilo kratko obdobje, v katerem je Oražen opravljal delo sanitetnega šefa Zdravstvenega odseka za Slovenijo in Istro. Dobro je poudarjeno obdobje zastrašujoče slike zdravstva v Sloveniji po prvi svetovni vojni, v kateri dominirajo vojna izčrpanost, lakota, tuberkuloza, španska gripa, pegavica, koze, garje, spolne bolezni, malarija itd. Zdravstveni odsek za Slovenijo in Istro, ustanovljen aprila 1919, je bil podrejen direktno ministrstvu narodnega zdravja v Beogradu. Odseku je bilo dodeljeno vodenje vsega slovenskega zdravstva tj. vsa kurativna medicina, sanitetna policija in higiena. Starosti slovenskih zdravnikov dr. Antonu Breclju se je zdelo samoumevno, da je bil za šefa postavljen dr. Ivan Oražen, »ki je bil dotlej nekaj vojni sanitetni šef v Ljubljani in je imel najboljše zveze s srbskimi vojaškimi in drugimi krogi že iz časov, ko se je udeleževal kot zdravnik-dobrovoljec srbske vojske v balkanski vojni...« Bilo je veliko problemov in težav, kajti državni proračun je za zdravstvo bil vselej preskopen. Vendar je za slovensko medicino še vse nekaj dobro teklo, dokler je »s svojim velikim vplivom znal nasprotja izravnati in težkoče odstranjevati dr. Oražen,« dodaja dr. Breclj. Po Oražnovi smrti je na predlog Slovenskega zdravniškega društva to mesto prevzel Oražnov prijatelj ter osebni zdravnik dr. Otmar Krajec. Še preden je minilo leto njegove službe, je bil Krajec upokojen, na njegovo mesto pa ni prišel več slovenski zdravnik.

Oražen je umrl 11. marca 1921 na svojem domu na Zelenem hribu pod Golovcem, v isti hiši kot dve leti pred njim njegova soproga Ženi. Uradno je podlegel srčni kapi v snu, dejansko je storil samomor; in takrat se je to tudi vedelo. V knjigi je obširno opisano vzdušje po smrti, predvsem skozi prizmo številnih nekrologov, osmrtnic in pogrebnih svečanosti. Te so bile v izjemnih dimenzijah.

Samo tri take pogrebne sprevede je do tedaj doživela Ljubljana; leta 1881, ko so pokopali dr. Janeza Bleiweisa, »očeta slovenskega naroda«, leta 1917, ko je umrl Janez Evangelist Krek, »oče majske deklaracije«, in leta 1921, ko so spremili na zadnjo pot dr. Ivana Oražna. – Čeprav so smrt in pogrebne svečanosti v knjigi popisani zelo obširno, sta se avtorja uspešno izognila ceneni senzacionalnosti.

Dr. Ivan Oražen živi med nami predvsem kot velik dobrotnik. Racionalen je opis okoliščin, v katerih je oporoka nastala v letu 1919 – dve leti pred prezgodnjo smrtjo dobrotnika. Avtorja sta se pravilno odločila, da oporoko v celoti objavita, pri čemer pa sta celotno dogajanje aktualizirala z reperkusijami iz časov neposredno po Oražnovi smrti do današnjih dni. – Poglavlje o Oražnovem skladu bo pritegnilo bralca že s podnaslovom. Gre za izredno zanimivo resnično zgodbo o zakladu, ki se je ohranil kljub težavam in situacijam, ki mejijo na resničnost.

Knjiga *Dr. Ivan Oražen* je bogato ilustrirana. Vse ilustracije spremlja zelo obširen in poučen tekst, ki vsebino knjige dopolnjuje na zelo izviren način. Ilustracija knjige je zares nadpovprečno dobra, zadostovala bi »hitremu bralcu«, da že preko ilustracij izve vse, kar je pomembno. – Oprema knjige je zelo lična, tisk odličen, snov je razdeljena v približno enaka poglavja, od katerih bi nekatera, kot na primer *Oražen kot politik* ter *Oražen in sokolstvo*, lahko bili samostojni knjigi. Obsežna priloga virov in literature (246 naslovov) predstavlja pravo poslastico za zahtevnejšega bralca, ker je urejena po sodobnem referenčnem sistemu.

Knjiga je po mojem mnenju ena izmed zelo uspešnih edicij Medicinske fakultete v Ljubljani. Našla bo hvaležne bralce v zdravstvenih krogih, predvsem pri dosedanjih in sedanjih gojencih in gojenkah Oražnovih domov ter pri Oražnovih kostanjevskih rojakih.

Mario Kocijančič

Jurij Perovšek, Programi političnih strank, organizacij in združenj na Slovenskem v času Kraljevine SHS (1918–1929). Ljubljana : Arhivsko društvo Slovenije, 1998, 208 strani. (Viri, 13).

V okviru raziskovalnega programa Inštituta za novejšo zgodovino je njegov znanstveni sodelavec dr. Jurij Perovšek pripravil za objavo v zbirki Arhivskega društva Slovenije *Viri* zbornik 48 programov 26 slovenskih političnih subjektov, ki so od leta 1918 do kraljeve diktature leta 1929 oblikovali idejno, socialnogospodarsko in narodnopolitično misel in prakso v političnem življenju na Slovenskem. Te znanstvenokritične edicije virov se je lotil z izkušnjami, ki si jih je pridobil pri izdajah spisov Jožeta Rusa in dokumentov o oblikovanju federalističnega nacionalnega programa KPJ leta 1923, predvsem pa kot uveljavljeni raziskovalec slovenske politične zgodovine med vojnoma, kar je pokazal s svojo monografijo o nacionalni politiki liberalnega tabora v obdobju 1918–1929, s številnimi razpravami, posebej pa tudi s članki v *Slovenski kroniki XX. stoletja* in *Enciklopediji Slovenije*. Prav pri pisanju gesla o političnih strankah za *ES* se mu je porodila ideja, da bi izjemno bogato strankarsko življenje Slovencev in njegovo programsko raznolikost v prvem desetletju jugoslovanske države prikazal tudi neposredno prek virov, s čimer bi dal tudi nov prispevek k udejanjanju pogosto izraženih stališč, naj pomembne zgodovinske procese osvetljujejo tudi dokumenti-sami. Zastavljena naloga je imela v marsikaterem pogledu tudi aktualni značaj. V prvem desetletju jugoslovanske države je »namreč prišlo do pravega izbruha političnostrankarskega življenja na Slovenskem, s katerim se težko primerja celo sedanji čas,« pri čemer je treba poudariti, da se je edino v tem obdobju v času obstoja prve in druge Jugoslavije politično dogajanje »razvijalo v pogojih večstrankarske politične demokracije« (str. 5). Politične stranke, združenja in organizacije so se morale v svojih programih opredeljevati do vseh temeljnih vprašanj bodoče usode slovenskega naroda, do idejne, socialnogospodarske in narodnopolitične problematike, zavzeti so morale stališča do ustavnopravnega položaja Slovenije v jugoslovanski državi, do komunizma in fašizma ter temeljev demokracije, skratka že tedaj se je pojavljalo tudi »precej tistih političnih zamisli in narodnoemancipacijskih zahtev, ki so danes že trdno vgrajene v sistem evropske politične